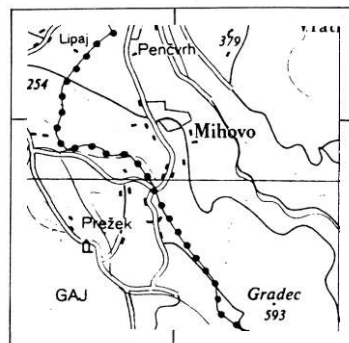

25. MIHOVO NOVO MESTO

Za arheološko dediščino Mihovega, vasice ob severnem vznožju Gorjancev, lahko z vso pravico rečemo: usoda se je z njo kruto poigrala. Kdor bi si namreč rad ogledal večino bogatih najdb, ki jih je na prelomu 19. v 20. stol. v Mihovem izkopal Ignac Kušljan, krojač iz Šentjerneja, naj se ne podaja niti v Novo mesto niti v Ljubljano; moral bo na Dunaj, v tamkajšnji Naravoslovni muzej, kjer pa je v vitrinah razstavljen le majhen del najdb; druge so, skrite očem, varno spravljene v zaklenjenih omarah. In da bi bilo še huje: čeprav še danes drži Kušljanu izrečena ocena Josefa Szombathyja, kustosa dunajskega muzeja, da gre namreč za največje in najpomembnejše latensko najdišče v vsej cesarski Avstriji, so najdbe z mihovskih grobišč z redkimi izjemami do današnjega dne ostale neobjavljene.

V Mihovem so odkrili tri grobišča. Odkritju prvega v decembru 1898 je kot pogosto v tistem času botrovalo rigolanje vinograda. Najdbe, ki so v vinogradu Na ulici ob poti v Gorjance prihajale na dan do februarja 1899, je lastnik Andrej Zagorc prodajal Kušljanu, ta pa naprej Deželnemu muzeju v Ljubljani. Odkrili so kakih 40 rimskih žganih grobov iz 1. stol. n. št., ki so vsebovali okrog 30 lončenih posod in preko 30 bronastih rimskih provincialnih fibul običajnih oblik. Ker sta bila v dveh grobovih najdena rimska meča – gladija, v enem od teh grobov pa celo pokonci postavljena, 96 cm visoka amfora, ni dvoma, da gre za pokopališče domačinov, keltsko-ilirskih Tavriskov, saj Rimljani v grobove niso prilagali niti orožja niti celih amfor. Med redke najdbe se uvrščata tudi dve tukaj najdeni stekleni skodelici z navpičnimi rebri in belimi črtami, ena zdrobljena in ena skoraj cela. Pridatke dveh grobov pa je dobil v roke veliki Kušljanov tekmeč, samozvani starinoslovec Jernej Pečnik. Poslal jih je v dunajski muzej, za katerega je kopal in kupoval najdbe od l. 1893 dalje. To so bile prve mihovske najdbe, ki so prišle na Dunaj.

Kušljanov veliki dan je napočil 18. avgusta 1899, ko je začel kopati grobišče Na hribcu. Hribec imenujejo domačini s sadovnjaki in njivami prekrit ploščat hrbet v južnem delu vasi, ki poteka približno v smeri sever–jug. Že prve najdbe so presegle vsa pričakovanja. Kušljan je o odkritju obvestil muzejskega kustosa v Ljubljani Alfonsa Müllnerja, ki se je s prošnjo za denarno podporo (mihovske najdbe je Kušljan veliki vrednosti primerno visoko cenil) obrnil na kranjski Deželni odbor. Odgovor je bil prozaičen: letošnja sredstva so že prekoračena, zato denarja ne bo. Medtem je vest o bogatih najdbah prišla na uho dunajskega kustosa Szombathyja. Nemudoma je poslal Kušljanu pismo ponudbo, naj grobišče v celoti izkoplje za dunajski muzej. Kušljan je po krajšem obotavljanju pristal, saj na denar iz Ljubljane ni niti hotel niti mogel čakati. S tem je bila usoda najpomembnejših mihovskih najdb zapečatenata.

Izkopavanja grobišča Na hribcu so z velikimi prekinitvami trajala do februarja 1903. Na petih parcelah je prišlo na dan skoraj 400 grobov. Peščica teh je iz pozne halštatske dobe (5. in 4. stol. pr. n. št.), večina iz poznolatskega obdobja (1. stol. pr. n. št.), precejšen del pa iz zgodnje rimske dobe (1. in 2. stol. n. št.). Poznohalštatski in poznolatski grobovi so bili okostni, zgodnjerimski pa žgani. Ilovnata zemlja, v katero so bila vkopana trupla, je tako kot v številnih halštatskih gomilah na Dolenjskem okostja popolnoma razkrojila, tako da od njih ni ostala niti najmanjša sled. Le v redkih primerih so bili opazni ostanki zob. V žganih grobovih je bila žganina položena na dno grobne jame ali pa v žaro. Včasih je Kušljan pod rimskim grobom našel latenskega. Medtem ko poznohalštatske grobove lahko pripišemo dolenjskim Ilirrom, predstavljajo poznolatski in zgodnjerimski pokope Tavriskov.

V grobovih so odkrili obilico raznovrstnih pridatkov, zlasti orožja, nakita in lončenih posod. Kušljan sam našteva v svojih zapiskih 4 železne čelade, okrog 45 mečev, 50 ščitnih grb, veliko suličastih osti in nožev, do 150 zapestnic (od teh 15 steklenih), preko 100 fibul, nešteto jantarnih in steklenih jagod, od katerih so bile nekatere posrebrene in celo pozlačene. Srebrnih predmetov je bilo najdenih 47, od tega 30 fibul in 4 mali keltski srebrniki, ki so jih bili mrtvim položili v usta. Da gre res za izjemno bogato grobišče, nam postane jasno ob podatku, da so na drugem velikem poznolatsko-zgodnjerimskem grobišču na Strmcu nad Belo Cerkvijo odkrili vsega skupaj 2 čeladi, 7 mečev in 10 ščitnih grb. Od najdb z grobišča Na hribcu zaslužijo tri, da jih posebej omenimo: za Tavriskne značilna železna čelada s pticama na naličnicah, vzhodnokeltska železna čelada z zatilnim ščitnikom, okrašenim z iztolčenima zavojkoma, in močno stilizirana bronasta figurica konjička z jezdecem.

Svoja izkopavanja mihovskih grobišč je Kušljan zaključil v pozni jeseni l. 1903 s kopanjem na njivi Jožeta Brišerja kakih 150 m zahodno od Hribca. Našel je 27 večinoma zgodnjerimskih grobov, predmete pa je poslal na Dunaj, med njimi meč z nožnico z bronastim okovom, na katerem je zgoraj upodobljeno govedo s ptico na hrbtu (podoben motiv se pojavlja že na halštatskih situlah), pod njim pa dva, drug proti drugemu obrnjena vzpenjajoča se kozla.

Poleg treh grobišč je Kušljan v Mihovem raziskoval tudi naselje latenskodobnih prebivalcev. Jugovzhodno od vasi se nad Kobilu (Belim potokom) dviga poraščen greben, katerega severni del imenujejo domačini Trnišča, na njem ležeč ovalen nasip, visok 6 m do 8 m, pa Glavica. Ker je v Glavici našel žlindro, je bil prepričan, da gre za topilnik rude. Zgrajen naj bi bil iz navpično postavljenih kolov, ometanih znotraj z ilovico in obsutih od zunaj z zemljo in kamenjem. Na južni strani, kjer so stale hiše, so našli mnogo lončenih črepinj, nekaj brusilnih kamnov, dve vretenci, dobro ohranjeno poznolatensko fibulo in celo dva velika keltska srebrnika.

Med okrog 450 grobovi s treh mihovskih grobišč so daleč najpomembnejši poznolatenski grobovi in zgodnjерimski z orožjem. Ti grobovi nam skupaj z onimi, ki so bili doslej odkriti na sočasnih grobiščih Tavriskov na Strmecu nad Belo Cerkvijo, na Beletovem vrtu v Novem mestu in za Cesto nad Verdunom pri Stopičah, ponazarjajo pogrebne običaje in tvorno kulturo Tavriskov v 1. stol. pred in 1. stol. po n. št. Tavriski so se naselili na prostoru Dolenjske, Štajerske in osrednje Slovenije okrog l. 300 pr. n. št. Najstarejše latenske najdbe od tod govore za to, da so prišli sem s področja Panonske nižine. Prebivajoč pred vrati v Italijo so, željni bogatega plena, pogosto vpadali vanjo, pri čemer so se povezovali s sosednjimi Karni in Japodi. Zaradi tega so Rimljani nadnje in njihove zaveznike večkrat poslali kazensko vojsko. Ko je sredi prvega stoletja pr. n. št. njihova moč zaradi težkega poraza proti dačanskemu kralju Bojrebisti upadla, so nekaj desetletij kasneje postali lahek plen rimske države in Rimljanom naklonjenega Noriškega kraljestva. Ko je bilo le-to l. 15 pr. n. št. na miren način priključeno Rimu, so Tavriski v celoti postali soustvarjalci zgodovine rimskega cesarstva.

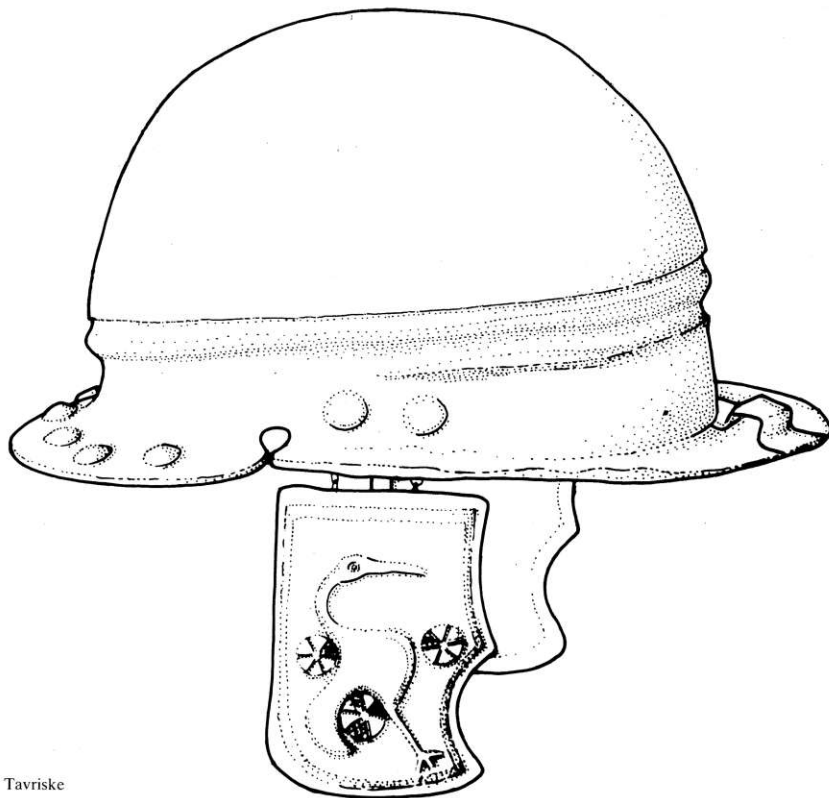
Z naselitvijo Tavriskov se je na prostoru, ki so ga zasedli, končala halštatska in začela latenska doba. Danes postaja vse bolj jasno, da takrat ni prišlo do popolnega izumrtja dotedanje halštatske kulture. Prej bi lahko rekli, da so prišleki domačemu halštatskemu življu sicer dali svoje ime in njegovi kulturi v marsikaterem pogledu nov pečat, da pa so nekatere prvine halštatske kulture naselitev Keltov preživele. Kelti so se z domačimi Iliri bržčas spojili in nastalo je mešano keltsko-ilirsko prebivalstvo, ki so ga Rimljani poznali pod imenom Tavriski. Take domneve se opirajo na podobo, ki jo kažejo grobišča Tavriskov iz 3. in 2. stol. pr. n. št., odkrita v Mokronogu, v Kandiji in na Kapiteljski njivi v Novem mestu. Popoln prelom s halštatsko tradicijo predstavlja način pokopa: ilirske gomile z okostnimi grobovi so izginile, zamenjala so jih plana žgana grobišča. V njih pokopani bojevniki Tavriskov so bili za razliko od halštatskih vojščakov, oboroženih praviloma z bojno sekiro in parom sulic, včasih pa tudi z bronasto čelado, opremljeni enako kot Kelti drugod po Evropi: z mečem, eno sulico in ščitom. Namesto halštatskih fibul so zdaj nosili nove, latenske, moški so imeli namesto usnjenih pasov z bronasto ali železno spono pletene verižne pasove, ženske so se kitile z za Kelte značilnimi steklenimi zapestnicami različnih barv in oblik ter z bronastimi orehastimi nanožnicami, lončarji so začeli izdelovati lončenino na hitro se vrtečem vretenu. Da pa so velik del prebivalstva še vedno predstavljali ilirski domorodci, smemo sklepati na podlagi tega, da se latenska plana grobišča nahajajo v neposredni bližini halštatskih gomil, da se v grobovih poleg latenskih mečev sem ter tja najdejo sekire halštatskih oblik, da so v njih poleg posod, izdelanih na vretenu, prav pogoste prostoročno izdelane, podobne poznahalštatskim, in da se v ženskih grobovih včasih pojavljajo halštatskim podobne jantarne in steklene ogrlice.

Poznolatenski grobovi s Hribca v Mihovem in s Strmca nad Belo Cerkvijo nam pričajo, da je v 1. stol. pr. n. št. halštatska komponenta Tavriskov prišla ponekod še bolj do izraza. Smeli bi govoriti o neke vrste ilirski renesansi. Umrle so začeli spet pokopavati, nekaterim bojevnikom so v grob spet priložili čelado, ženske so nosile narebrene bronaste zapestnice, ki jih niti specialisti ne morejo ločiti od halštatskih, ali pa se od teh ločijo le po tem, da imata konca obliko stiliziranih kačjih glav. Tudi upodobitve na nožnici iz groba 1846/5 iz Mihovega in na naličnicah čelad, značilnih za Tavriske, ki predstavljajo eno ali več živalskih figur, nimajo nič skupnega s keltskim umetnostnim slogom, za katerega so značilni po eni strani vitičast preplet, trojni zavojki in mehurjasta polnila, po drugi strani pa odsekane živalske in človeške glave. Med samosvoje kulturne poteze Tavriskov v poznolatenskem času sodi tudi to, da tukajšnji lončarji niso izdelovali slikane lončenine, ki je bila pri mnogih keltskih ljudstvih precej priljubljena. Namesto s poslikavo so ostenje lončenih posod razgibali tako, da so ga rebrasto ali stopničasto oblikovali. Posebej privlačno zvrst take lončenine predstavljajo na različne načine narebrene pokalne posode, odkrite razen v Mihovem tudi v Novem mestu, nad Belo Cerkvijo in nad Verdunom pri Stopičah.

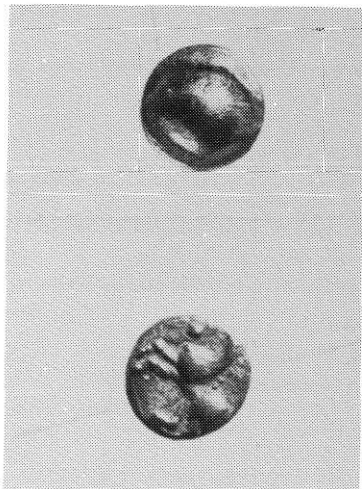
Po rimski zasedbi so Tavriski pokojne spet začeli sežigati, nekatere od svojih starih pogrebnih običajev pa so še nekaj časa zadržali: vojakom so na primer še vedno prilagali v grob orožje, zdaj seveda rimsko (meč, ščit, izjemoma celo čelado, ki so ga pred zakopom uvili natanko tako kot tisto, ki so ga v latenski dobi polagali v žgane grobove. Lahko bi rekli: spremenile so se oblike, vsebine pa so ostale.

Velika znanstvena in muzejska vrednost mihovskih grobnih najdb torej nikakor nista sporni. Ko bodo na sodoben način in s sodobnimi sredstvi očiščene, preiskane in zaščitene, bodo predstavljale sijajen vir za preučevanje oblik, načinov izdelave in okraskov poznolatenskega in zgodnjерimskega orožja in naki-ta, pa tudi prvorazredne eksponate. Potem bo treba opraviti še zahtevna risarska dela, zbrati in urediti vse ohranjene podatke o samem Kušljanovem raziskovanju in o nadaljnji usodi izkopanega gradiva, da bi lahko izdali sodoben katalog. Prav bi bilo, da bi do tega prišlo še pred iztekom tega tisočletja. Le tako bo to evropsko pomembno najdišče, na podlagi katerega sta doslej doktorirala Slovenec Vinko Šriбар in Avstrijec Helmut Windl (obe disertaciji sta žal ostali neobjavljeni), postalo dostopno vsem v vsej svoji izpovednosti.

Dragan Božič

Petdelna železna čelada, značilna za Tavriske

Mali keltski srebrnik z lečasto izboklino na sprednji in konjičkom na zadnji strani

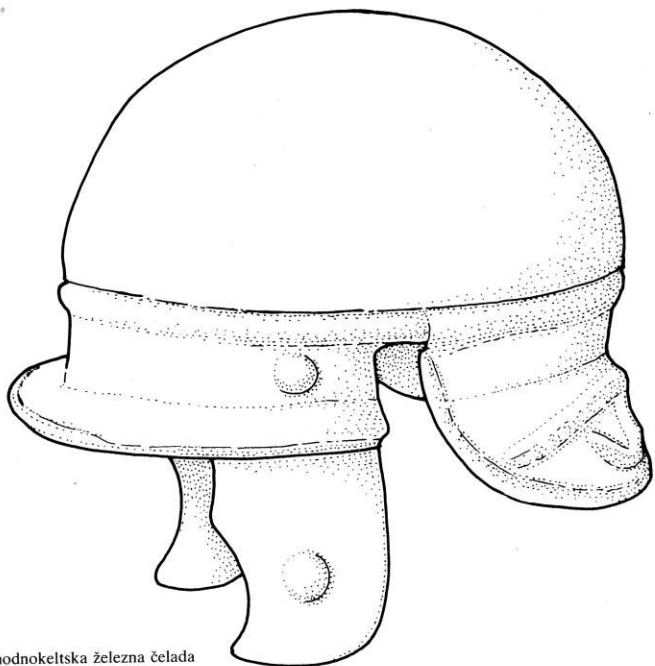
Veliki keltski srebrnik z Apolonom na sprednji in konjem na zadnji strani

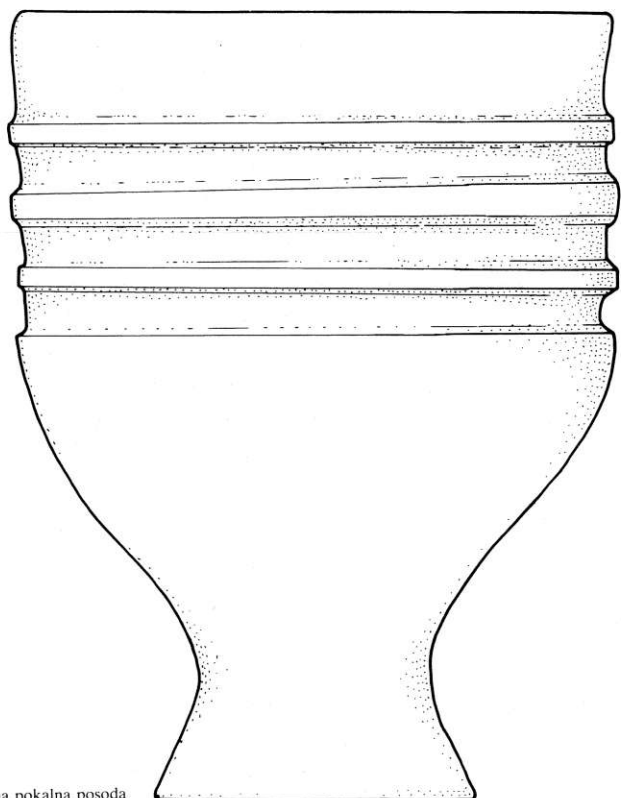
Rebrasta skodelica iz stekla jantarne barve, okašena z belimi črtami

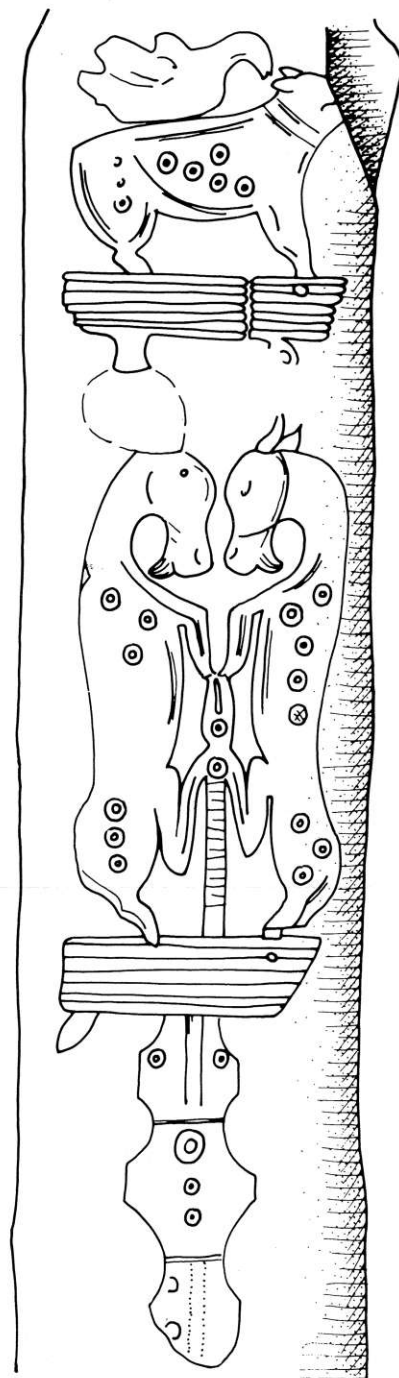
Svitkasta jagoda iz prosojnega stekla

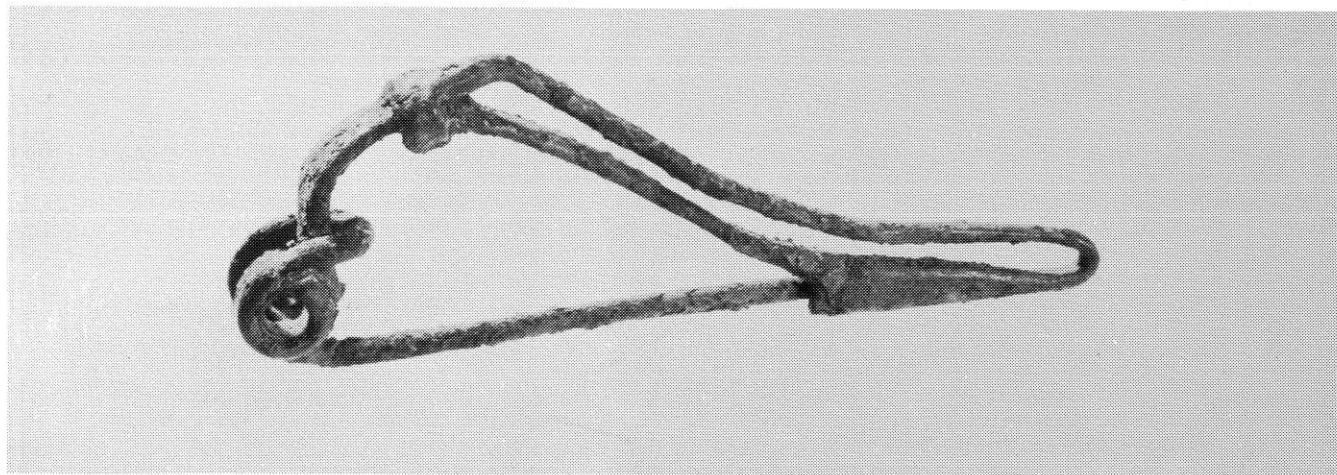
Vzhodnokeltska železna čelada

Narebrena pokalna posoda

Zgornji del železne nožnice meča z bronastim okrasnim okovom

Poznolatenska fibula iz bronaste žice